

YUNUS EMRE’NİN ŞİİRLERİNDE İNSAN VE DOĞA

HUMAN AND NATURE IN THE POEMS OF YUNUS EMRE

Kadir KAPLAN¹

ÖZET: Bu çalışmada büyük Türk düşünürü Yunus Emre’nin hayatı, manevi yönü ve eserleri; tasavvuf düşüncesi etrafında yorumlanarak açıklanmıştır. Eserlerinde işlediği konular ve bu konuların sembolik değerleri belirtilmiştir. Onun şiirlerinde yer alan insana ve doğaya dair kavramlar, bu kavramları karakteristik bir şekilde yansıtan bazı şiirleri seçilerek incelenmiştir. Yunus Emre’yi ve onun manevi dünyasını insanlarımızı tanıtmak için yapılması gerekenler “sonuç ve öneriler” bölümünde belirtilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yunus Emre, tasavvuf, insan ve doğa

ABSTRACT: In this study life, spiritual features and works of great Turkish philosopher Yunus EMRE are commented and specified from Islamic sufism point of view. Subjects he studied in his studies and symbolic values of these subjects are stated. Nations about the humanbeings and the nature in his poems are analysed by choosing some of his poems reflecting these notions best. Things to be done so as to present Yunus EMRE and his spiritual world to our people are specified in “conclusion and suggestions” chapter.

Keywords: Yunus Emre, mysticism, human and nature

1. GİRİŞ

Edebiyat ve düşünce dünyamızda çok önemli bir yere sahip olan Yunus Emre’yi anlamak için tasavvuf düşüncesini öğrenmek gerekmektedir. Aynı şekilde tasavvuf düşüncesini daha iyi kavrayabilme noktasında; Yunus’u, onun dünya görüşünü, insanlara ve tabiattaki diğer tüm canlılara yaklaşımını, aşk anlayışını, Tapduk ile olan bağını (Gölpınarlı, 2014, s. XXIII- XXIV, Şahin, 2012, s. 201) bilmek büyük bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan Türk fikir dünyasında Yunus Emre ve tasavvuf kavramları çoğu zaman birlikte anılmakta ve Yunus Emre, Tasavvufi Tekke Edebiyatımızın en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Çakıroğlu, 2015, s. 6; Ilgınlar, 2005, s. 20-23).

Yalnız bizim ülkemizde ve kültürümüzde değil, değişik milletlerden farklı inançlara sahip pek çok insanın duygu ve düşünce dünyasında saygın bir yere sahip oluşuna istinaden evrensel (Tatçı, 2008, s. V) bir değer olarak kabul edilen Yunus Emre’nin Anadolu coğrafyasında boy göstermeye başladığı dönem oldukça anlamlıdır.

Nitekim XIII. yüzyılın ilk yarısında Moğol istilasından kaçan topluluklar uçlarda yerleşmişlerdir. Bu durum karşısında Türkiye Selçuklu idaresi iskânda yetersiz kalmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti’nin kötü yönetimine Babai isyanlarının da eklenmesiyle Anadolu coğrafyası tam bir kargaşa ortamına sürüklenmiştir. Bu kargaşa ortamı, Moğol istilalarına davetiye çıkarmıştır. İstilalarda pek çok Türkmen öldürülmüş, halkın malları talan edilmiş ve halk ağır vergiler altında ezilmeye başlamıştır (TURAN, Ş. 2011, s. 186). Anadolu’da uzun yıllar süren bu kargaşa ortamı insanlarda korku, endişe ve güvensizliğe neden olmuştur. İşte böyle bir dönemde Anadolu’yu diyar diyar gezen Yunus, oradaki insanlara sevgi, hoşgörü ve inanç aşılıyarak yaşanan acılara merhem olmuştur (Develi, 2011, s. 11, 12). Bu açıdan bakıldığında onun, toplumsal birlik ve beraberliğin oluşumunda oynadığı rol daha net anlaşılacaktır.

¹ Okt. Dr., Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, TÖMER, Adana-Türkiye, kkaplan@adanabtu.edu.tr

Bu çalışmada Yunus Emre'nin hoşgörü ve aşk anlayışı, onun şiirlerinde yer alan insan ve doğaya dair unsurlar çerçevesinde ele alınıp açıklanmıştır. Onun sahip olduğu manevî duyuş ve bu duyuşun bir gereği olarak tüm yaratılmışları Allah'ın birer yansıması olarak nasıl şiirlerinde ile aldığı betimlenmiştir. Buradan hareketle Yunus Emre'nin kişisel ve toplumsal değerlerimizin tanzimi açısından taşıdığı önem vurgulanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli/ Deseni

Yunus Emre'nin şiirlerinde yer alan insan ve doğaya dair unsurların ele alındığı bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Merriam (2013, 13)'a göre gözlemciyi araştırmanın merkezine koyan nitel araştırma, olay veya olguları tanımlamaya, çözmeye, yorumlamaya ve anlamaya yarayan teknikleri kapsamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımları içerisinde doküman analizi deseni kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187) teknik olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Yunus Emre'nin şiirlerinde yer alan insan ve doğaya dair kavramlar, söz konusu kavramları tipik bir biçimde yansıtan şiirlerinden alıntılar yapılarak betimlenmiştir.

2.2. Evren-Örneklem

Bu araştırmanın evreni "Risâletü'n-Nushiyye" ve "Yunus Emre Dîvânı" isimli eserlerdeki şiirlerdir. Adı geçen eserlerde yer almakta olup, insan ve doğa kavramlarını tipik bir biçimde içeren şiirler ise araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada verilerin toplanması amaçlı örnekleme esasına göre yapılmıştır. Amaçlı örnekleme; derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Büyüköztürk, 2012, s.10). Bu kapsamda insan ve doğa unsurlarının Yunus Emre'nin şiirlerindeki ele alınış şekilleri belirlenerek maddeler hâlinde sunulmuştur. Şairin, bu içeriği tipik bir biçimde yansıtan şiirleri ise açıklamaları örneklendirmek amacıyla araştırmaya dâhil edilmiştir.

Bu doğrultuda Yunus Emre'nin dünya görüşü ve tasavvuf anlayışı ile söz konusu anlayışın birer yansıması özelliği gösteren insan ve doğa unsurlarına dair bilgi ve bulguları şu şekilde sunmak mümkündür:

2.3.1. Yunus Emre ve Tasavvuf Düşüncesi

Tasavvuf, aklın yetmediği alanlarda ve özellikle Allah kavramında gerçeğe gönül yoluyla veya bir irade zorlayışıyla ulaşılabileceğini kabul eden felsefe ve din öğretisi şeklinde tanımlanabilir. Sofi (tasavvuf ehli) ise tasavvuf felsefesine bağlı olan kimsedir (Karahana, 1998, s. 51). Bu tanımlardan hareketle tasavvuf düşüncesinin, akıldan ziyâde gönül ile ilişkili olduğunu ve görünenin ardındaki gerçeği arama, bulma amacı taşıdığını söylemek mümkündür. Nitekim tasavvufî bakış açısı, rasyonel düşünceden farklı bir yol izlemektedir. Mevlana Celâleddin Rûmi'nin Mesnevisi'nde yer alan şu kıssa, burada bahsedilen düşünceleri destekler niteliktedir:

Bir gün Musa peygamber kırdan bir çobana rastlamıştı. Çoban saflığıyla inandığı Allah'a şöyle yalvarıyordu:

-Ey Allahım neredesin? Sana hizmet edeyim. Sana kul, kurban olayım. Çarığımı dikeyim. Saçlarını tarayayım. Giyeceklerini yıkayayım. Yüce Tanrım, sana süt getireyim. Ellerini öpeyim. Uykun gelince yatağını yapayım. Ayaklarını yıkayayım. Bütün keçilerim sana feda olsun. Bütün bu heyheylelerin hepsi senin içindir Allahım!

Musa çobanı azarladı:

-Allah'a öyle tapılmaz. Dikkat et çoban kafir oluyorsun, dedi. Çoban bu sözlere öyle üzüldü ki bir âh çekti, acıdan yakasını yırtıp çöle doğru kaçtı gitti.

Fakat o anda Tanrıdan Musa'ya vahiy geldi. Allah peygamberine şöyle diyordu:

-Ey Musa! Bir kulumuzu bizden ayırdın. Sen onları bize yaklaştırmak için gelmişken bizden ayırdın. Sözün ve söyleyişin değeri yoktur. Sen gönüldeki aşk ateşine bak (Banarlı, 1987, s. 325)!

Hiç şüphe yok ki burada Musa peygamber, yanlış olduğunu düşündüğü bir davranışı art niyet taşımadan düzeltmeye gayret etmiştir. Fakat tasavvuf öyle ince bir çizgide ilerlemeyi gerektirir ki; iyi ile kötü arasındaki fark, gözle görülmeyecek kadar hassas olabilir. Ve tasavvuf düşüncesi açısından asıl önemli olan gönüldeki aşktır.

Bu felsefeyi daha iyi anlayabilmek için öncelikle “vahdet-i vücûd” kavramına değinmek gerekmektedir. Vahdet-i vücûd, varlığın birliği anlamına gelmektedir. Karataş (2004, s. 503)'ın ifadesiyle bu düşünceye göre evrendeki tek gerçek Allah'tır. Diğer varlıklar onun yansımalarından ibarettir. Evren Allah'ın görüş alanıdır ve doğadaki her şey ondan izler taşımaktadır.

Vahdet-i vücûd anlayışına göre doğada yer alan en küçük unsurun, görmeyi bilen için, Allah'ı anlattığını, ona dair bize bir şeyler gösterdiğini söylemek mümkündür. Yunus Emre, bu düşünceyi şiirlerinde etkili bir biçimde işlemiştir. Onun şiirlerinde solan bitkiler ölümü; bahar yeniden dirilişi düşündürür. Bahar-kış tezatı insanı bunaltır ve solmayan bahara, öteye özlem duygularını kamçılar. Tabiat, ebediliğin ve faniliğin derslerini verir (Özçelik, 2010, s. 36). Buradan hareketle Yunus Emre'nin şiirlerinde yer alan doğaya dair unsurların hem gerçek hem de sembolik değerleriyle ele alınması gerektiğini söylemek mümkündür.

Tüm bu düşüncelerden anlaşılmalıdır ki; tasavvuf düşüncesine göre insan gerçeği bulabilmek için dünyadaki yanıltıcı görüntüleri bir kenara bırakarak bizzat Allah'a yönelmelidir. Çünkü Allah'tan başka her şey gelip geçicidir, mecazdır. Bu süreç bizi “insan-ı kâmil” olarak adlandırılan olgun insan modeline götürmektedir. Tasavvufta uzun ve çileli bir sınav sonucu Allah'ı, dolayısıyla mutlak gerçeği bulan kimse “insan-ı kâmil” olarak adlandırılır. İnsan-ı kâmil, Allah'ı görmesine engel olan tüm perdeleri kaldırarak gerçeğe ulaşmış olan kimsedir. Bu anlamda kâmil insan, Allah'ın yeryüzündeki halifesi (Uludağ, 1999, s. 270) olarak kabul edilmektedir.

Tasavvufta özdeşleşmiş isimlerin en önemlilerinden biri olan Yunus Emre'nin hayatı, bize bu felsefenin ilkeleri ve insan-ı kâmil modeli hakkında önemli bilgiler vermektedir.

2.3.2. Yunus Emre'nin Hayatı

Hakkında ciltlerce kitaplar yazılan, pek çok şair ve yazara ilham veren Yunus Emre'nin hayatı hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Eldeki bilgiler, daha çok aynı devirde yaşamış bilginlerin yazdıklarından, menkıbelerden ve bizzat Yunus'un kendi şiirlerinde yer alan bazı ifadelerden yola çıkılarak edinilmiştir (Yılmaz, 2011, s. 39; Başbay, Aydın ve Aydın, 2008, s. 3; Develi, 2011, s. 9).

Burada sözü edilen kaynaklara göre Yunus Emre 13. Yüzyılın ortaları ile 14. Yüzyılın başlarında Orta Anadolu'da yaşamış bir Türkmen dervişidir. Zamanla şeyhlik derecesine yükselerek zaviyeler kurmuştur. Ailesinin Anadolu'ya Horasan'dan geldiği bilinmektedir. Kendisi ise Sivrihisar'a bağlı Sarı Köy'de dünyaya gelmiştir. Hacı Bektaş Veli'nin sohbetlerinde bulunarak ondan ilim öğrenmiştir. Hacı Bektaş'ın yönlendirmesiyle Tapduk Baba isimli şeyhe uzun yıllar hizmet etmiştir. Gönül dünyasında hızla yükselişi de bu hizmetleri sırasında

olmuştur. Beyazıd Halk Kütüphanesi'nde yer alan eski bir dergiye göre 82 yaşında vefat etmiştir (Banarlı, 1987, s. 328).

Yunus Emre, yaşamını eşine az rastlanır bir tevazu ve aşkla sürdürmüştür. Onunla ilgili bir menkıbe şöyledir:

Himmat (kendini veya başkasını kemale erdirmek için kalbin bütün gücüyle Allah'a yönelmesi) kilidinin Tapduk Emre'ye verildiğini öğrenen Yunus yola koyuldu, Tapduk Emre'ye geldi, Hacı Bektaş'ın selâmını söyledi, vâki olan hali anlattı. Tapduk Emre:

"Safâ geldin, halin bize mâlûm olmuştur. Hizmet et, emek yetir, nasibin al." dedi. Yunus dedi ki:

"Ne hizmet var ise yapalım."

Tapduk'un tekkesinin ardında bir dağ vardı. Tapduk Yunus'u dağdan odun getirme hizmetine koştı. Yunus her gün sırtında dağdan odun getirir oldu. Amma odunun yaşını ve eğrisini getirmezdi. Bunu fark eden Tapduk bir gün Yunus'a sordu:

"Dağda eğri odun yok mudur?"

Yunus cevap verdi:

"Vardır sultanım, vardır. Ama senin kapına odunun eğrisi bile yakışmıyor (Demirci, 2008, s. 22)."

İşte onu bir tekkenin hizmetkârlığından gönüllerin sultanı olma seviyesine yükselten bu yaklaşımdır. Bütün ömrünü Allah'a adanmış bir gönül insanıdır o. Diyar diyar dolaşarak insanlara sevgiyi, aşkı ve doğruluğu anlatmıştır.

2. 3. 3. Yunus Emre'nin Şiirlerinde İnsan ve Doğa

Yunus Emre, şiirlerini oldukça sade ve akıcı bir Türkçe ile yazmıştır. Tasavvuf ile ilgili en zor konular bile onun şiirlerinde oldukça yalın bir anlatımla karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Yunus'un, tasavvufu millî unsurlarla birleştirerek yeni bir tasavvuf edebiyatı vücuda getirmiştir (Bars, 2017, s. 245). Onun böylesine sevilen bir şair ve mutasavvıf oluşunun en önemli sebeplerinden biri de sahip olduğu bu üslup ile ilgilidir. Öte yandan onun şiirleri Allah, evren, insanî nefis, tecelliler vb. konuları anlatan birer form niteliğindedir (Cin ve Babacan, 2013, s. 59). Dolayısıyla Yunus, şiiri tasavvufa dair duygu ve düşüncelerini ifade edebilme amacına hizmet eden bir araç olarak kullanmıştır.

Yunus Emre'nin şiirlerinde insana ve doğaya ait motifler sıkça karşımıza çıkmaktadır. Fakat adı geçen kavramlar sadece temel anlamlarıyla değil, aynı zamanda şiirde anlatılan konu etrafında yeni değerler kazanarak kullanılmıştır. Bu durum Yunus'un insana ve doğaya olan yaklaşımıyla yakından ilişkilidir. O, yaratılanı yaratandan ötürü sever. Sevdiği her şeyde Allah'tan bir iz görür, sevdikçe Allah'a daha da yaklaşır.

Bunlar içinde sevlimeye en çok yaraşan insandır. Çünkü insan yaratılmışların en üstünüdür. Allah'ın, meleklerine insana secde etmesini emretmesi ve yine yeryüzünde insanları kendi sıfatlarını taşımakla şereflendirmesi bu durumu kanıtlamaya yetecek niteliktedir. Nitekim İslâm dininde, özellikle tasavvuf düşüncesinde insan alabildiğine yüceltilmiş, hatta "insân-ı kâmil" motifleriyle o kâinatın ekseni kabul edilmiştir. Yunus'ta insan sevgisinin temeli, yine Allah sevgisine dayanır. Ona göre: "Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardaş gelir." Çünkü insanın aslı yüce yeredir. Aşık kişinin yetmiş iki millete kurban olması gerekir. Herhangi bir ayırım yapmaksızın herkese yardım elini uzatmalı, kötülüğe iyilikle karşılık vermelidir. Kimseye zarar vermemeli, kalp kırmamalıdır (Demirci, 2008, s. 141). Onun şiirlerinde, temeli tasavvufa dayanan bu yaklaşım en belirgin şekliyle yer almaktadır.

Doğaya ait unsurlar ise temelde “aşk” etrafında, bazen aşkı anlatmak bazen de Allah'ın varlığına ve birliğine dair kanıt özelliği taşımak amacıyla kullanılmıştır. Şiirlerinde çevresinden, eşyadan, doğadan ve maddi değerlerden bahsetmekle birlikte o, maddi değerleri hiçbir zaman amaç olarak ele almamıştır. Onun amacı ilahidir. Önemli olan varlığın özüdür. Her şeyin özündeki varlık “Nûr-ı Muhammedî” olunca eşyaya ve insana verilen değer de Allah için olmaktadır (Tatçı, 2009, s. 35). Bu açıdan bakıldığında Yunus doğayı doğrudan tasvir etmekten çok, onu duygu ve düşüncelerini belirgin hâle getirmek amacıyla kullanmıştır. Öte yandan Yunus Emre'nin şiirlerinde doğaya dair unsurların belirgin biçimde yer alması, onun yaşadığı çevre ile yakından ilişkilidir (Kaplan, s. 48). Nitekim o, yaşamı boyunca Anadolu'daki pek çok köyü gezmiş, oradaki insanlara sevgiyi ve aşkı anlatmış bir dervıştır.

İnsan ve doğaya dair unsurları ve bu unsurların şiirde işleniş şekillerini maddeler hâlinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

2. 3. 3. 1. İnsanın değerini, söylediği sözler belirler

İnsan olmak konuşmayı, kendini bilmek ise kalp kırmadan söz söylemeyi gerektirir. Aksi hâlde ne insan olmanın ne de söylenen sözün bir değeri kalır. Kültürümüzde de “Tatlı söz can azığı, acı söz baş kazığı”, “Kıyafetinle karşılar, sözlerinle ağırlarlar” gibi doğru ve güzel konuşmanın insan olmanın gereği olduğunu anlatan pek çok deyiş vardır. Bu anlam, en güzel hâliyle Yunus'un şiirlerinde görülmektedir. Nitekim o, şiirlerinde sürekli sevgiyi ve hoşgörüyü dile getirmiş (Yılmaz, 2013, s. 155); böylece savunduğu düşünceyi bizzat kendi yaşamına uygulamak suretiyle çevresindekilere örnek olmuş bir gönül insanıdır.

Kelecı bilen kişının/ Yüzünü ağ ede bir söz

Sözü pişirip diyenin/ İşini sağ ede bir söz

Söz ola kese savaşı/ Söz ola bitire başı

Söz ola ağulu aşu/ Bal ile yağ ide bir söz

Kelecilerin pişirgil/ Yaramazını şeşirgil

Sözün us ile düşürgil/ Demegil çoğ ede bir söz

Gel ahî iy şehriyâri/ Sözüümü dinle bâri

Hezâr gevher ü dinârı/ Kara toprak ede bir söz

Kişi bile söz demini/ Demeye sözün kemini

Bu cihân cehennemini/ Sekiz uçmağ ede bir söz

Yürü yürü yolun ile/ Gâfil olma bilin ile

Key sakın ki dilin ile/ Canına dağ ede bir söz

Yûnus imdi söz yatından/ Söyle sözü gayetinden

Key sakın o şeh katından/ Seni ırağ ede bir söz (İlginler, 2005, s. 140- 141).

dizelerinde Yunus, insanın gerçek değerini, onun sözlerinin belirlediğini vurgulamaktadır. Ona göre söz, büyük bir kudrete sahiptir. Bu kudreti etkili bir biçimde kullanan insanın yapabileceklerinin (savaşı sona erdirmek, baş kesmek vb.) sınırı yok gibidir. Bu nedenle olgun insanın kötü söz söylememesi, her daim sözün güzelini tercih etmesi gerekmektedir.

2. 3. 3. 2. İnsan yıkıcı değil, yapıcı olmalıdır

İnancımıza göre kalp kırmak, Kâbe'yi yıkmaya eşdeğer bir suç olarak kabul edilmektedir. Çünkü Kâbe kul, kalp ise Allah yapısıdır (Çelik, 2014, s. 94). İnsanı böylesine yüce gören bir inanın şiirde vücut bulmuş hâlini Yunus'ta en duru şekliyle görmek mümkündür.

*Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın namaz değil
 Yetmiş iki millet dahi/ Elin yüzün yumaz değil
 Kanı erenler geldi geçti/ Bunlar yurdu kaldı göçtü
 Pervâz urup Hakk'a uçtu/ Hü mâ kuşudur kaz değil
 Yol oldur ki doğru vara/ Göz oldur ki Hakk'ı göre
 Er oldur alçakta dura/ Yüceden bakan göz değil
 Doğru yola gittin ise/ Er eteğin tuttun ise
 Bir hayır da ettin ise/ Birine bindir az değil
 Yunus bu sözleri çatar/ Sanki balı yağa katar
 Halka metaların satar/ Yükü gevherdir tuz değil (İlgınlar, 2005, s. 160- 161)*

dizelerinde Yunus, insan olmanın gereklerini yalın bir anlatımla bizlere sunmaktadır. Bu dizelerde insan olmak; kalp kırmamak, her daim doğru yolu aramak, tevazu sahibi olmak vb. hasletleri gerektirmektedir. Aksi taktirde yapılan ibadetlerin bile bir değer taşımadığı vurgulanmaktadır.

2. 3. 3. 3. İnsanın yolu sevgiden gayrısı değildir

Dervişin gönlü saf, yolu hak, menzili aşk olmalıdır. Mutlak gerçeğe, Allah aşkına, ancak böyle ulaşılabilir. Her iki cihanda da mutlu olmanın yolu bu anlayıştan geçmektedir. Yunus'un şiirlerinde yer alan bu sevgi kavramının temeli ise Allah inancına dayanmaktadır. Nitekim o, tüm yaratılmışları Allah'ın bir yansıması (Sevgi, 2012, s. 100) olarak görmektedir.

*Benim bunda kararım yok/ Ben bunda gitmeğe geldim
 Bezirganım metâim çok/ Alana satmağa geldim
 Ben gelmedim da'vi için/ Benim işim sevi için
 Dostun evi gönüllerdir/ Gönüller yapmaya geldim
 Dost esrüği deliliğin/ Âşıklar bilir neliğim
 Değşürüben ikiliğin/ Birliğe yetmeye geldim
 Ol padişah ben kuluyam/ Dost bahçesi bülbülü yem
 Ol hocamın bahçesine/ Şad olup ötmeye geldim
 Bunda bilişmeyen canlar/ Anda bilişemez anlar
 Bilişüben ben dost ile/ Hâlim arz etmeye geldim
 Yunus eydür âşık oldum/ Mâşûka derdinden öldüm
 Gerçek erin kapısında/ Ömrüm harcetmeye geldim (İlgınlar, 2005, s. 166- 167)*

dizelerinde Yunus, bu dünyaya gelişinin gerçek sebebinin barış ve sevgi olduğunu belirtmekte; kavgadan değil, dostluktan yana olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre gelip geçici olan bu hayatta asıl önemli olan sevgidir, aşktır. Şair, bizzat kendisinin de bu aşkın içinde olduğunu tasvir etmek suretiyle, şiirde ifade edilen düşünceyi pekiştirmektedir.

2. 3. 3. 4. Âşık olan Allah'a inanmalı ve ona teslim olmalıdır

Tasavvufta teslimiyet, ne çaresizlik ne de umutsuzluktur. Aksine dervişin bütün yanıltıcı görüntülerden sıyrılıp mutlak gerçeğe tüm varlığı ile yönelmesi anlamına gelmektedir. Nitekim

teslimiyet kul olmanın bir gereğidir (Müftüoğlu, 2011, s. 212). Yunus'un şiirlerinde, kulun kendini her şeyi ile Allah'a emanet etmesi bu anlayışın gereğidir. Ona göre iyi de kötü de Allah'tandır ve kula düşen sabretmektir.

Allah diyelim dâim/ Allah görelüm n'eyler
Yolda turalum kaim/ Allah görelüm n'eyler
Allâh diyü kıl zârı/ Oldur kamunun varı
Andan umalım yârı/ Allah görelüm n'eyler
Açlık sonı toklukdur/ Tokluk sonı yoklukdur
Bu yollar korkulıkdur/ Allah görelüm n'eyler
Çıkarmayalım dilden/ Ayrılmayalım tenden
Tâ azmayalım yoldan/ Allah görelüm n'eyler
Sen sanmaduğun yerde/ Şâyed açıla perde
Dermân irişe derde/ Allah görelüm n'eyler
Gündüz olalum sâim/ Gice olalum kaim
Allah diyelüm dâim/ Allah görelüm n'eyler
Adı sanı dillerde/ Sevgüsi gönüllerde

Şol korhulı yollarda/ Allah görelüm n'eyler ... (Develi, 2011, s. 107-109)

dizelerinde Yunus, kulun Allah'tan gelen karşısında sabretmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre başına gelenler karşısında sabırlı olmayı ve tevekkül etmeyi bilen kişi, sonunda bunun mükafatını alacaktır. Nitekim her şeyin en iyisini ve en doğrusunu yalnızca Allah bilir.

2. 3. 3. 5. Doğadaki varlıklar dile gelir

Kur'an'ın bakış açısına göre güneş, ay, yıldızlar ve hayvanlardan doğal dünyada var olan en küçük unsura varıncaya kadar her şey, Allah'tan izler taşımaktadır (Yıldırım, 2004, s. 156). Yunus Emre'nin şiirlerinde doğadaki insan dışındaki canlı ve cansız varlıklar, aşkı anlatmak için dile gelir. Doğa unsurları, sevgili hasretinden çekilen acıyı, ona duyulan özlemi ve şükran duygusunu alçakgönüllü bir derviş edasıyla dile getirir.

Dolap niçin inilersin/ Derdim vardır inilerim
Ben Mevlâ'ya aşık oldum/ Anın için inilerim
Benim adım dertli dolap/ Suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş Çalap/ Derdim vardır inilerim
Beni bir dağda buldular/ Kolum kanadım yoldular
Dolaba lâyıık gördüler/ Derdim vardır inilerim
Ben bir dağın ağacıyım/ Ne tatlıyım ne acıyım
Ben Mevlâya duacıyım/ Derdim vardır inilerim
Dağdan kestiler hezenim/ Bozuldu türlü düzenim
Ben bir usanmaz ozanım/ Derdim vardır inilerim
Dülgerler her yanım yöndü/ Her âzım yerine kondu
Bu iniltim Haktan geldi/ Derdim vardır inilerim

Suyum alçaktan çekerim/ Dönüp yükseğe dökerim

Görün ben neler çekerim/ Derdim vardır inilerim

Yunus bunda gelen gülmez/ Kişi muradına ermez

Bu fânide kimse kalmaz/ Derdim vardır inilerim (Aksakal, 2005, s. 103- 104)

dizelerinde Yunus, Allah'a duyduğu özlemi doğada yer alan unsurlarla sembolleştirerek ifade etmektedir. Burada sözü edilen unsur (dolap), Mevla'dan ayrı oluşu nedeniyle dertli ve yine ona kavuşma arzusuna bağlı olarak özlem dolu tasvir edilmiştir.

Aynı özelliği çok daha canlı bir biçimde şu şiirde de görmek mümkündür:

Şol Cennetin ırmakları/ Akar Allah deyu deyu

Çıkmış İslam bülbülleri/ Öter Allah deyu deyu

Salınır Tûba dalları/ Kur'an okur hem dilleri

Cennet bağının gülleri/ Kokar Allah deyu deyu

Kimi yiyip kimi içer/ Hep melekler rahmet saçar

İdris nebi hulle biçer/ Diker Allah deyu deyu

Altındandır direkleri/ Gümüştendir yaprakları

Uzandıkça budakları/ Biter Allah deyu deyu

Aydan arıdır yüzleri/ Misk-i amberdir sözleri

Cennet'te hûri kızları/ Gezer Allah deyu deyu

Hakk'a âşık olan kişi/ Akar gözlerinin yaşı

Pûr nur olur içi dışı/ Söyler Allah deyu deyu

Ne dilersen Hak'tan dile/ Kılavuzla gir bu yola

Bülbül âşık olmuş güle/ Öter Allah deyu deyu

Açıldı gökler kapısı/ Rahmetle dolu hepisi

Sekiz Cennet'in kapısı/ Açar Allah deyu deyu

Rıdvan-dürür kapı açan/ İdris-dürür hulle biçen

Kevser şarabını içen/ Kanar Allah deyu deyu

Miskin Yunus var yârına/ Koma bu günü yarına

Yarın Hakk'ın divanına/ Varam Allah deyu deyu (Özçelik, 2010, s. 204-205).

dizelerinde şair, doğada yer alan unsurlardan bitkilere, hayvanlara ve hatta ilahî âlemde yer alan meleklerle varıncaya kadar tüm yaratılmışların sürekli "Allah" diyerek bir zikir hâli içinde olduklarını belirtmektedir.

2. 3. 3. 6. Doğa unsurları yaratılışın kanıtıdır

Yunus'un şiirlerinde doğa unsurları zaman zaman yaratılış ile ilgili bir olguyu anlatmak için kullanılmıştır. Bu tür kullanımlarda Allah'ın evreni yaratma gücüne ve yaratılma sürecine doğa olayları aracılığıyla bir göndermede bulunulmuştur. Bu kullanımların yanı sıra edebiyatımızda ve tasavvuf geleneğinde tıpkı insanlar gibi doğada yer alan insan dışındaki varlıkların da bir karakteri olduğu düşünülmüştür ve her unsur bu anlamda bir sembol görevi görmüştür. Tasavvufta insan- iman- Allah ilişkisini daha canlı anlatabilmek için bu sembollerden

yararlanıldığı görülmektedir. Bâyezid Bistâmî şöyle der: Allah bir insanı sevdiği zaman bunun belirtisi olarak ona üç sıfat ihsan eder: Deniz gibi cömertlik, güneş gibi sıcaklık, toprak gibi tevazu (Demirci, 2008, s. 113). Görüldüğü gibi burada deniz cömertlikle, güneş sıcaklıkla (sıcakkanlılık), toprak ise alçakgönüllülikle özdeşleştirilmiştir.

*Pâdişâhın hikmeti gör neyledi/ Od u su toprag u yile söyledi
Bismillah deyüp getürdi toprağı/ Ol arada hâzır oldu ol dağı
Toprag ile suyu bünyâd eyledi/ Ana Âdem dimegi ad eyledi
Yil gelip ardınca debitdi anı/ Andan oldu cism-i Âdem bil bum
Od dahi geldi vü kızdırdı anı/ Çünkü kızdı cisme ulaşdı canı
Surete can girmeğe ferman olur/ Pâdişâh emri ana derman olur
Sureti can girdi pür-nûr eyledi/ Suret dahi canı mesrur eyledi
Hamd ü şükr itdi didi iy Zü'l-celâl/ Bin benüm bigi yaratsan ne muhâl
Topragile bile geldi dört sıfat/ Sabr u eyü hû tevekkül mekrümet
Suyıla geldi bile dört dürlü hâl/ Ol safâdur hem sehâ lutf u visal
Yil-ile geldi bile bil dört heves/ Oldurur kizb ü riya tizlik nefes
Odıla geldi bile dört dürlü dad/ Şehvet ü kibr ü tama' birle hased
Cânile geldi bile üç dört hisâl/ İzzet ü vahdet haya âdâb-ı hâl (Özçelik, 2010, s. 211- 212).*

dizelerinde Yunus'un, yaratılışı tasvir etmek amacıyla doğada bulunan unsurlardan yararlandığı görülmektedir. Bu bağlamda önce doğada bulunan dört temel unsurdan (ateş, su, hava ve toprak) bahsetmekte, sonrasında bu unsurların yaratılış aşamasındaki rolleri üzerinde durmaktadır. Nitekim şiirde "Âdem" in, burada sözü edilen dört unsurun bir araya gelmesiyle vücut bulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca burada Allah'ın yaratma gücüne (Hamd ü şükr itdi didi iy Zü'l-celâl/ Bin benüm bigi yaratsan ne muhâl) de vurgu yapıldığı görülmektedir.

2. 3. 3. 7. Tabiat hem gerçek hem de sembolik anlamdadır

Yunus'ta doğa unsurları bir yandan gerçek anlamıyla kullanılırken, öte yandan bir durumu sembolize edecek şekilde işlenmiştir. Fakat temelde onun şiirlerinde çeşitli bitkiler insanın hâllerini anlatan birer sembol ve imaj (Kaplan, 1955, s. 55) olarak karşımıza çıkmaktadır.

*Gönlüm düştü bir sevdaya/ Gel gör beni aşk neyledi
Başımı verdim kavgaya/ Gel gör beni aşk neyledi
Ben yürürem yana yana/ Aşk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divâne/ Gel gör beni aşk neyledi
Ben yürürem ilden ile/ Dost soraram dilden dile
Gurbette hâlim kim bile/ Gel gör beni aşk neyledi
Benzim sarı gözlerim yaş/ Bağrım pare ciğerim taş
Hâlim bilen dertli kardaş/ Gel gör beni aşk neyledi
Gurbet elinde yürürem/ Dostu düşümde görürem
Uyanıp Mecnûn oluram/ Gel gör beni aşk neyledi
Gâh tozaram yeller gibi/ Gâh eserem yeller gibi*

Gâh çağlaram seller gibi/ Gel gör beni aşk neyledi

Akar sulayın çağlaram/ Dertli cireğim dağlaram

Şeyhim anuban ağlaram/ Gel gör beni aşk neyledi

Yâ elim al kaldır beni/ Yâ vaslına erdir beni

Çok ağlattın güldür beni/ Gel gör beni aşk neyledi.

Ben Yunus-ı bîçâreyem/ Baştan ayağa yâreyem

Dost elinde âvâreyem/ Gel gör beni aşk neyledi (Erşahin, 2012, s. 115)

dizelerinde Yunus, doğada var olan unsurları (yel, sel vb.) betimlemek suretiyle ruhunda meydana gelen değişimleri vurgulamaktadır. Özçelik, 2010, s. 119)’e göre tozan yollar, esen yeller, çağlayan seller gözün gördüğü nesnel gerçekler olarak düşünülmektedir. Ancak burada bu nesnel gerçekliği gönül gözüyle de görmemiz gerekir. Yani tozma, esme, çağlama sadece tabiatta görülen hadiseler değil insan yüreğinde de olan hadiselerdir. İnsanın “küçük bir kâinat” olduğu şeklindeki tasavvufî yorum hatırlanacak olursa aslında bunu anlamak hiç de zor olmayacaktır.

3. BULGULAR

İnsan ve doğaya dair unsurların Yunus Emre’nin şiirlerindeki işleniş tarzından hareketle ulaşılan sonuçlar şunlardır: Onun şiirlerinde insanın değerini, söylediği sözler belirler. İnsan yıkıcı değil, yapıcı olmalıdır. İnsanın yolu sevgiden gayrısı değildir. Âşık olan Allah’a inanmalı ve ona teslim olmalıdır. Doğadaki varlıklar dile gelir. Doğa unsurları yaratılışın kanıtıdır. Tabiat hem gerçek hem de sembolik anlamdadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Yunus Emre gibi büyük bir gönül insanının bizim içimizden çıkmış olması Türk milleti adına büyük bir şans ve onurdur. Fakat asıl önemli olan sadece bununla gurur duymak değil, ondan en ileri düzeyde yararlanmamız gerektir.

Anarşi, cinayetler, aile içi şiddet, toplumsal bozulmalar ve buna benzer daha pek çok çöküntünün sebebi millî ve manevî değerlerimizi yeterince anlamamış ve yaşamıyor olmamızdır. Bu konuda SÂLİH (1997)’in dinî ve manevî terbiyeden mahrum insanların sürekli bir arayış içinde olmaya mahkûm olduklarını belirtmesi oldukça anlamlıdır.

Bu kötü gidişin önüne geçmek için Yunus’un yaşayışı, aşk anlayışı, insana verdiği değer ve insan olmanın gerekleri konusundaki düşüncelerini halkımıza öğretmemiz gerekmektedir. Nitekim aşk en önemli mânevi eğitim aracıdır. Aşkın gücü ile insanın yaradılışında mevcut olan olumsuz unsurlar olumluya döner. Yunus, “Ben ham idim, aşk pişirdi.” der ve aşk davası kılan kişinin hırs, kibir, gurur gibi kötü özelliklerden uzak kalacağını belirtir (Demirci, 2008, s. 141).

Söz konusu eğitim- öğretim iki temel yolu vardır:

a) Temel eğitimden üniversiteye varıncaya dek eğitim öğretimin her aşamasında öğrencilerin seviyeleri dikkate alınarak Yunus Emre’nin manevî dünyasına dair konular kitaplarındaki yerini almalıdır.

b) Örgün eğitim basamağının herhangi bir aşamasında bulunmayan kişiler için gerek televizyon, gazete, sinema gibi iletişim araçlarıyla gerekse seminer ve konferanslar gibi toplantı etkinlikleriyle Yunus ve onun sevgi kökenli evrensel nitelikteki düşünceleri insanlarımızla anlatılmalıdır.

Her şeyden önemlisi bu işi yapmakla görevlendirilecek kişiler; Yunus'un duygu ve düşüncelerini yeterince sindirmiş, bir zamanlar onun Anadolu'yu dolaşırken olduğu gibi "yüreği aşkla dolu bir gönül elçisi" olarak insanlarımıza eğitim vermelidirler.

KAYNAKLAR

- Aksakal, A. A. (2005). Yunus Emre'den Altın Ögütler. İstanbul: Kozmik Kitaplar.
- Banarlı, N. S. (1987). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Bars, M. E. (2017). Yunus Emre'de Ahiret İnancı. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 244-259.
- Başbay, M., Aydın, F. ve Aydın, M. (2008). Yunus Emre Dîvanı'ndan Seçmeler. İstanbul: Müjde Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş. (2012, 5 14). Örnekleme Yöntemleri. 2 8, 2018 tarihinde <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>: <http://w3.balikesir.edu.tr> adresinden alındı
- Cin, A. ve Babacan, V. (2013). Yunus Emre'nin Risaletün Nushiyye'si ve Divan'ı Üzerine Yeni Bir İnceleme. Mediterranean Journal of Humanities, 57-69.
- Çakıroğlu, T. O. (2015). Yunus Emre Divanı'nda Gönül. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 1-7.
- Çelik, H. (2014). Alevilik ve Bektaşilik'te Gönül Eğitimi. Hünkâr Alevilik Bektaşilik Akademik Araştırmalar Dergisi, 83-100.
- Demirci, M. (2008). Yunus'ta Hak ve Halk Sevgisi. İstanbul: H Yayınları.
- Develi, H. (2011). Yunus Emre Divanı'ndan Seçmeler. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Erşahin, İ. (2012). Yunus Bir Söz Söylemiş Hiçbir Söze Benzemez. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (2014). Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İlginler, E. S. (2005). Yunus Emre'den Seçmeler. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaplan, M. (1955). Yunus Emre ve Nebatlar. Türkiyat Mecmuası, 45-56.
- Karahan, A. (1998). Türk Kültürü ve Edebiyatı. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Karataş, T. (2004). Edebiyat Terimleri Sözlüğü. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Müftüoğlu, Ö. (2011). Yunus Emre'nin İnsanla İlgili Dizelerine Yansıyan Kur'an Kültürü. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 201-216.
- Özçelik, M. (2010). Bizim Yunus. Ankara: Sistem Ofset.
- Sâlih, M. (1997). Türkistan Şuuru. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sevgi, A. (2012). Yunus Emre'de İnsan Sevgisinin Evrensel Niteliği Üzerine. Turkish Studies, 99-103.
- Şahin, H. (2012). Yunus Emre'nin Şeyhi Tapduk Emre. A. Y. Ocak içinde, Yunus Emre. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tatçı, M. (2008). Yunus Emre Külliyyâtı Yunus Emre Dîvânı İnceleme. İstanbul: H Yayınları.
- Tatçı, M. (2009). Yine Geldi Aşk Elçisi. İstanbul: H Yayınları.
- Turan, Ş. (2011). Moğolların Anadolu'yu İstilasından Sonrası Batı Anadolu'da Türkmen Tarzı Şekillenme. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 185-194.
- Uludağ, S. (1999). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Yıldırım, A. (2004). İslamın Tabiat Anlayışı ve Divan Şiirine Yansımaları. İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri, 155-173.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, F. (2011). Yunus Emre ve Tasavvuf Felsefesi. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yılmaz, Ö. (2013). Zaman ve Mekânı Aşan Söylemleriyle Yunus Emre'de İnsan Anlayışı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 153-168.